

TEATRE

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
veu

Biblioteca
Valenciana

Última actualització: **27 de març (Dia Mundial del Teatre) de 2021**

Realització: Nuria Soler Verdejo (Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu)

Edita: Generalitat
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport
Secretaria Autonòmica de Cultura i Esport
Direcció General de Cultura i Patrimoni

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu
Monestir de Sant Miquel dels Reis
Av. de la Constitució, 284
46019 València – Espanya
Tel.: 963 874 000

C.e .: bv@gva.es

Web: <bv.gva.es>

Ara també en:

© De la present edició: Generalitat, 2020
© Dels textos: Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu
© De les imatges: els seus autors

1. EL TEATRE A ESCENA.....	4
2. EVOLUCIÓ DEL TEATRE VALENCIÀ	5
El teatre en el segle XVI.....	6
El Barroc	7
El segle XVIII.....	10
El segle XIX.....	11
El segle XX.....	17
3. COL·LECCIONS DESTACADES	20
Nicolau Primitiu Gómez Serrano i el teatre	20
La col·lecció de teatre de Manuel Bas Carbonell	21
4. LA DIFUSIÓ DEL NOSTRE TEATRE.....	21
Pasqual Alapont	22
Carles Alberola.....	22
Fani Grande.....	23
Manuel Molins Casaña	23
José Sanchis Sinisterra	24
Rodolf Sirera.....	25
5. BIBLIOGRAFIA.....	27

1. EL TEATRE A ESCENA

Amb el nom *El teatre a escena* la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu realitza una selecció dels fons de teatre de la seua col·lecció i els dona a conèixer en l'exposició que s'exhibeix entre febrer i maig de 2020 a la Sala Permanent del Monestir de San Miguel dels Reis.

La mostra segueix un recorregut paral·lel a l'evolució del teatre, amb especial atenció al teatre i els dramaturgs de la Comunitat Valenciana, i exhibeix la variada tipologia del seu fons, que abasta monografies, publicacions periòdiques, cartells, gravats, fotografies, targetes postals, manuscrits, guions teatrals, discos òptics i divers material “ephemera” (ex-libris, entrades de teatre, programes de mà).

La present guia no pretén ser una síntesi del teatre valencià sinó un recorregut per determinats moments de la seua història (*) a partir dels documents seleccionats en l'exposició.

Fotografia de l'actriu i rapsoda Berta Singerman en una actuació en la plaça de bous de Mèxic [ca. 1940]
Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Fons Berta Singerman

(*) Per a l'evolució del teatre s'ha seguit: SIRERA TURÓ, J. Ll. *Passat, present i futur del teatre valencià*. [València]: Institució Alfons el Magnànim, D.L. 1981. ISBN 9788450045444

2. EVOLUCIÓ DEL TEATRE VALENCIÀ

Redaway, James C. (fl. 1818-1857). *Theatre de Murviedro*. Paris : chez Gide fils, entre 1801 i 1900
Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu

Encara que el teatre romà de Sagunt (segle II) ens dona ja un indici de l'existència del teatre en època molt primerenca, els orígens estrictes del nostre teatre apareixen lligats a la Reconquesta, com una evolució des dels “tropos” litúrgics.

Es tracta d'un teatre religiós que supera la fase del llatí, la forma més evolucionada del qual és el *misteri*.

D'aquest aquest teatre medieval trobem variades manifestacions al llarg de la nostra geografia:

- A València, la festa de l'Àngel custodi, o les cerimònies dels grans cicles litúrgics de Pasqua, Nadal i Pentecosta. En aquesta última festivitat es representava el descens de l'Esperit Sant per mitjà de la “Colometa”, un artefacte del s. XIV que llançava foc i coets.
- A les comarques del nord, la “Santantonada”.
- A Gandia , el misteri litúrgic de la Pasqua.

Però els misteris valencians més coneguts eren els vinculats a la festivitat de l'Asunción:

- el Misteri de Castelló, el de la catedral de València i el famós Misteri d'Elx , que va sobreviure a les prohibicions de l'Església i que continua representant-se.

La festa del Corpus, amb gran importància a les ciutats de València, Morella o Elx, va generar així mateix una gran varietat d'aportacions i va renovar el teatre en traure'l de l'Església i adaptar-lo a una escenografia mòbil, amb danses i al·legories teatrals.

El Misterio de Elche en 1978

Elx: Patronat del Misteri d'Elx, D.L. 2011

Respecte del teatre profà, en el segle XIV i XV apareixen una sèrie d'espectacles entorn de la figura del rei, per a celebrar les seues estades a València: tornejos, balls, mascarades i “momos”. Aquestes representacions seguien un argument i a vegades incloïen diàlegs i desfilades d'entremesos, formats al principi per grups escultòrics i més tard per persones .

Altres festes de caràcter satíric són la *Festa del bisbetó*, els *Jocs d'escarni* o representacions còmiques d'entremesos a les quals s'al·ludeix en *Tirant lo Blanc*.

Al marge de l'Església i la cort queden manifestacions com el *ball de Torrent* o el *Jocs de mestre coral*.

Representacions cortesanes que han passat al folklore valencià: els *setges i presa de castells* en els orígens de les festes de “moros i cristians”.

El teatre en el segle XVI

A partir del teatre profà sorgeix -en el primer terç del segle XVI- un teatre de palau entorn de la cort dels ducs de Calàbria, marcat per la castellanització i lligat a l'evolució de la noblesa valenciana.

La figura més representativa d'aquesta canvi lingüístic al castellà és [Joan Timoneda](#)

Timoneda obrirà noves expectatives al teatre profà en traure el teatre del palau al carrer

El teatre religiós es manté ferm en la resistència a la castellanització amb els misteris del Corpus, que fins a finals del XVII van fer front a les actuacions sacramentals castellans. És aquest un teatre que va mes allà de la religiositat incorporant temes i personatges propis de l'entreteniment per a un públic multitudinari que assistia a representacions gratuïtes.

La mescla d'elements sagrats i profans va fer que la Contrareforma decretara la fi d'aquest teatre en prohibir les representacions a l'interior de les esglésies. Només el Misteri d'Elx va sobreviure.

Conforme a les noves tendències sorgeix el teatre moralista i didàctic.

D'una banda : autors dramàtics que escriuen tragèdies en castellà, com [Andrés Rey de Artieda](#) i [Cristóbal de Virués](#). Per una altra, les representacions universitàries d'obres en llatí basades en els models de Plauto i Terencio, el principal exponent dels quals és [Lorenzo Palmireno](#).

És en 1582, a la ciutat de València, quan l'Hospital aconseguix el privilegi d'erigir una Casa de les Comèdies per a centralitzar les representacions teatrals i aconseguir el benefici que derivava la seua explotació.

El Barroc

En l'època barroca, enfront de obres de caràcter local que suposaven l'exaltació dels cultes religiosos -com el de sant Vicent Màrtir-, sorgeix a València un grup de comediògrafs que continuen i superen la tasca dels tràgics. La seua producció teatral es caracteritza per a incorporar l'estructura dels clàssics, per la presència d'elements cortesans i per l'ús d'arguments propis del teatre italià. És un teatre de propaganda ideològica, d'exaltació absolutista i contrareformista.

Qui millor va assumir la síntesi d'aquests elements va ser Francisco Agustín Tárrega.

[FRANCISCO AGUSTÍN TÁRREGA](#)

Francisco Tárrega (València, c. 1555 – 7 de febrer de 1602). Poeta i dramaturg.

No es posseeixen dades concretes sobre la família d'aquest autor, qui en 1575 es va graduar com a batxiller en Arts a la Universitat de València i en 1578 es va doctorar en Dret Canònic en la de Salamanca.

Un any abans havia sigut nomenat per l'arquebisbe de València, el patriarca Joan de Ribera, beneficiat de la catedral de València, a causa dels seus mèrits literaris.

En 1584 va ser nomenat canonge de la Catedral valenciana. Igualment va viatjar a Madrid, com a síndic i procurador dels canonges valencians, per a gestionar les taxes que es cobraven als moriscos.

Com a autor literari va gaudir d'èxits i de reconeixement entre els seus contemporanis: va rebre els elogis de Lope de Vega i de Miguel de Cervantes, i va ser erigit àrbitre literari de la València de finals del XVI, exercint de jutge en la pràctica totalitat dels certàmens i justes poètiques que es van celebrar per aquells anys.

Tárrega va jugar un paper molt destacat en la creació, en 1591, de l'Acadèmia *dels Nocturns*: una acadèmia literària valenciana fundada per Bernardo Catalá de Valeriola en la ciutat de València i que va desenvolupar la seua activitat entre 1591 i 1594. Els seus integrants, 45 membres, es reunien els dimecres a les nits a la casa palau de Valeriola, prenent com a nom una metàfora de la nit

(*Secret, Silenci, Ombres, Tenebra...*). En aquestes reunions es llegien discursos morals i polítics, textos científics i poesies. En aquesta acadèmia, i amb el sobrenom de Por, va exercir Tàrraga de consiliari, el segon càrrec en importància, després del de fundador.

De la seua faceta com a dramaturg es conserven un total de deu comèdies, publicades després de la seua mort. Escrites les primeres a mitjan dècada de 1580, van aconseguir notorietat i van contribuir a consolidar el grup de dramaturgs valencians de finals del XVI. Entre aquestes obres destaca:

[El Prado de Valencia](#) (c. 1588), que conté ja tots els traços de la *Comèdia nova* que Lope de Vega va culminar després de la seua estància a València (1589-1590).

Tàrraga, Francisco Agustín (ca. 1554-1602)

La famosa comèdia del Prado de Valencia. València?: [s.n.], entre 1601 i 1700
Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Biblioteca Carreres

La gran capacitat de Tàrraga per a l'embolic i el ritme àgil que sap imprimir a les seues comèdies es troba també en obres com *Las suertes trocadas y torneo venturoso* o *La enemiga favorable*. En altres, *La duquesa constante* o *El esposo fingido*, són visibles en canvi traços tràgics.

Una altra de les contribucions de Tàrraga al teatre és haver establert les bases de la “comèdia de sants” barroca.

[GASPAR AGUILAR](#)

Gaspar Aguilar (València, 1561 – València, 26 de juliol de 1623) va ser un poeta i dramaturg valencià i un dels autors més importants del Barroc valencià. Va escriure habitualment en castellà.

La seua visió ideològica es mou entre l'ortodòxia, com en *La gitana melancòlica*, i l'atipicitat amb obres on s'exalta la ideologia de les classes urbanes en contra de l'aristocràcia: *La fuerza del interés*, *El mercader amante* i *El gran patriarca*.

Va ser un dels promotors de l'*Acadèmia dels Nocturns*, a la qual va pertànyer amb el nom de *Sombra*. Per encàrrec del Consell Municipal va ser organitzador i cronista de moltes de les festes que es van celebrar a València entre els segles XVI i XVII.

GUILLEM DE CASTRO I BELLVIS

Guillem de Castro (València, 4 de novembre de 1569 – Madrid, 28 de juliol de 1631). Dramaturg, poeta.

Va ser el major dels quatre fills que van tindre donya Castellana Bellví i don Francisco de Castro i Palafox, “il·lustre cavaller”, fill de don Beltrán de Castro, a qui l'Emperador havia atorgat el títol de noblesa per a ell i la seua descendència, com recompensa pels serveis prestats en la conquesta de les Índies.

Des de 1593 i fins aproximadament 1600 exerceix el càrrec de capità de cavalls de la costa del Regne.

En 1592 ingressa en la ja esmentada *Acadèmia dels Nocturns*, en la qual adopta el nom de *Secreto*. Amb els seus companys d'acadèmia Francisco Agustín Tárrega, Miguel Beneyto i Gaspar Aguilar, compartirà l'autoria del volum que publica els seus dos primers drames, en 1608.

Al principi el seu teatre havia estat influït pel grup d'autors valencians format per Andrés Rey de Artieda i Cristóbal de Virués. Entre 1595 i 1597, per Lope de Vega, qui per aquells anys vivia a València.

En 1606 va ser a Itàlia designat pel Virrei de Nàpols, Conde de Benavente, com a governador de Scigliano, i va tornar cap al 1609 a València, per a instal·lar-se poc després a Madrid, a les ordres del primogènit del Duc d'Osuna.

Va compondre gran varietat d'obres teatrals, que va editar a València en dues parts (1618 i 1625).

El seu drama més cèlebre és *Las mocedades del Cid*, que més tard adaptaria Corneille en *El Cid*.

Un parell de peces seues s'inspiren en obres de Miguel de Cervantes, com són *El curioso impertinente* i *El Quijote de la Mancha*. En la resta de la seua producció destaquen també drames històrics com *El más impropio verdugo* i *Las gestas del Cid*, obres de capa i espasa, com *Los malcasados de Valencia*, i peces mitològiques, com *Progne i Filomena* i *Los amores de Dido i Enees*.

Entre les seues comèdies cal destacar *El perfecto caballero*.

A més de les obres citades, Guillem de Castro va escriure i va fer representar unes altres, com demostren les notícies sobre les representacions a la *Casa de les Comèdies* o *Teatre de la Olivera* en 1624, de *El nieto de su padre*, i en 1628 del *El ayo de su hijo*, *La tragedia por los celos* e *Ingratitud por amor*, recollides per Mérimée.

Aquest nucli d'autors valencians, i la presència d'un públic nombrós i qualitativament important, va convertir a València en un centre destacat de teatre, propiciant la gran reforma que s'escomet en 1616 a la *Casa de les Comèdies*.

El segle XVIII

La persecució que va ser objecte el teatre per part de les autoritats religioses és el aspecte que distingeix aquest segle. D'això donen mostra nombrosos tractats sobre la conveniència de les comèdies, obres repletes de consells per a la creació d'obres de teatre, o documents en els quals es prohibeixen les representacions teatrals.

Aquesta persecució, després d'un primer intent de prohibir el teatre en 1649, culmina en l'enderrocament en 1750 de la *Casa de Comèdies* o teatre de l'*Olivera* i la prohibició de les representacions teatres que ordena l'arquebisbe Mayoral.

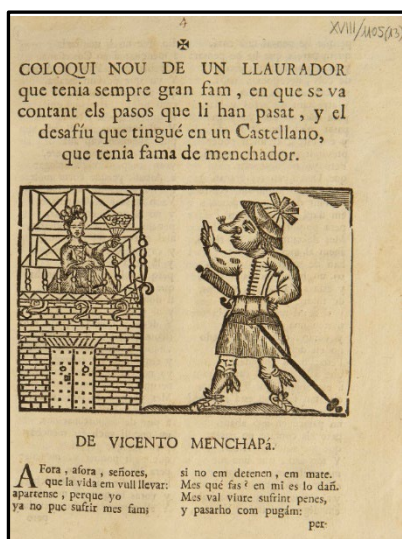
A partir de llavors, i fins a la creació del Teatre Principal de València en 1832, les representacions es faran en un magatzem de blat, la Botiga de la Balda.

El teatre neoclàssic continua la tradició del Barroc, si bé amplia els arguments de les comèdies a la temàtica bèl·lica i propícia l'aparició d'un teatre obertament polític el màxim representant del qual és M. Lassala.

En el segle XVIII aconsegueixen gran popularitat els “*col·loquis*”, de temàtica fonamentalment satírica de tipus i costums. Aquestes breus peces al principi es llegien o recitaven, però a poc a poc van anar adquirint una estructura dramàtica, arribant a ser representades pels “coloquiers” amb atrezzo molt senzills. El seu caràcter burlesc va acabar derivant en un col·loqui didàctic d'adoctrinament religiós i polític.

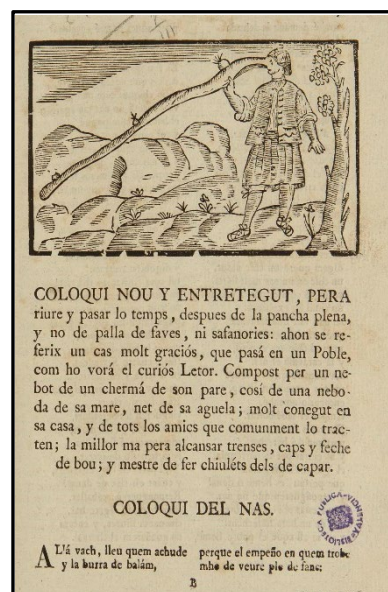
Entre els nombrosos col·loquis valencians destaquen els escrits per Carles Ros, Sanelo, Civera, ...etc

CARLES ROS (1703-1773)

Coloqui d'un llaurador que tènia sempre gran fam

A València: en la impremta de Agustí Laborda ...,
[entre 1746 i 1775]

Coloqui del nas.

És trobará en Valensia : en la Impremta i llibreria de Laborda
Xàtiva: Impr. i llibr. de Blay Bellver, [1837-1859]

El segle XIX

En el segle XIX es produeix la culminació d'una sèrie de canvis que s'apreciaven ja en el segle XVIII: els canvis en la temàtica teatral (la politització del teatre), i la proliferació de locals de representacions públiques per tota la nostra geografia: a Morella, Alcoi, Castelló, són clars exemples d'una expansió que culmina amb la inauguració del Teatre Principal de València en 1832 i el Teatre Principal d'Alacant en 1847.

Teatre Principal d'Alacant. Alacant: La Ciutat de Roma, ca. 1930

Plaza de la Pau i Teatre Principal : Castelló. [S.l.] : F. Segarra, ca. 1910

Teatre Principal: València (ca. 1919).
Postal acolorida

Però, l'aspecte més important i característic d'aquest segle és l'aparició del sàinet com a forma dramàtica típica del teatre escrit en valencià. En la majoria dels casos són peces satíriques de costums que descriuen una situació o un tipus, amb una estructura rudimentària, i que semblaven inicialment destinades a representacions privades la qual cosa explicaria la procacitat d'alguns d'aquests sàinets

V. Branchat escriu el que sembla ser el primer sàinet, *Més poden els diners que la sang i el parentesc*, però els qui consoliden el gènere són Bernat i Baldoví i Eduard Escalante.

JOSEP BERNAT I *BALDOVÍ

Josep Bernat i Baldoví (Sueca, 1809-1864)

Dramaturg, publicista i poeta. Doctor en dret, jutge de primera instància a Catarroja (l'Horta Sud) entre 1835 i 1840.

Dins de la seua faceta d'escriptor, va guanyar gran reconeixement com a promotor de publicacions periòdiques de periodisme satíric. Va col·laborar en *El Mole*, publicació amb un fort caràcter progressista i bilingüe, també en publicacions humorístiques de Madrid, en diaris com *El clamor público* (1854) o en publicacions literàries com la valenciana *El Fénix* (1844).

José Bernat Baldoví retratat per Antonio Pascual i Abad. – València: Lit.^a de A.^o PASCUAL i ABAD, [entre 1830 i 1882]

Posteriorment, Bernat fundarà *La Donsayna* (1844), *El Tabalet* o *El Sueco* (1847).

Bernat i Baldoví va ser, també, un dels primers autors a donar categoria literària als llibrets de falla, alguns dels quals han adquirit caràcter de clàssics: *El conill*, *Visanteta i don Facundo* (1855), *Colau, els ous i doña Inesilla* (1856).

La seua dedicació al teatre va ser molt intensa. Li devem algunes peces costumistes i d'intencionalitat política, com *El pretendiente labriego* o *El Gafaut* (1846) i *Si te pica... rásate* o *Obedecer al que manda*, versió castellana de *Qui tinga cucs...* (1855). Va escriure també la sarsuela *Los pastores de Belén*.

La seua fama es deu especialment a una peça: *El virgo de Visanteta*, que va signar amb el pseudònim «Una musa mes puta que les gallines» publicada en 1845, però escrita amb tota probabilitat alguns anys abans. L'escàndol provocat per l'obra va obligar l'autor a publicar una versió amb menys càrrega eròtica: *Pasqualo y Visanteta* (1846).

Falsa portada i portada del *Virgo de Visanteta* de l'edició de Benimàmet: Llepa-Crestes, 1845.

Com a autor de sainets, encara en consolidació, destaquen: els costumistes: *Un assaig fet en regla* (1845), *La tertúlia de Colau o pataques i caragols* (1855), *Un fandanguet a Paiporta* (1858), *Cheroni i Bartoleta*, i *Batiste Moscatell* (1862). Els polítics: *Qui tinga cucs que pele fulla o Obedecer al que manda* (1853). O les paròdies teatrals: *El agüelo pollastre* (1858).

Bernat i Baldoví és també autor de tres “miracles”.

En paraules de Josep Lluís Sirera: “La producció dramàtica de Bernat i Baldoví és fonamental en el teatre valencià huitcentista, perquè dona carta de naturalesa als quadres de costums (rurals), perquè aclimata la paròdia com a gènere i com a procediment teatral (el monòleg inicial de Vicenteta a la seua obra és una hàbil i divertidíssima paròdia del de Segismundo en *La vida es sueño* calderoniana) i, finalment, perquè enriqueix els procediments còmics emprats pels sainetistes valencians”.

(*) Sirera Turó, J.Ll. “Josep Bernat i Baldoví”. En: *Enciclopèdia dels Arts Escèniques Catalans*. Publicacions de l'Institut del Teatre. <https://www.institutdelteatre.cat/publicacions/ca/enciclopedia-arts-esceniques/id1053/josep-bernat-i-baldovi.htm> [data de consulta, abril 2020]

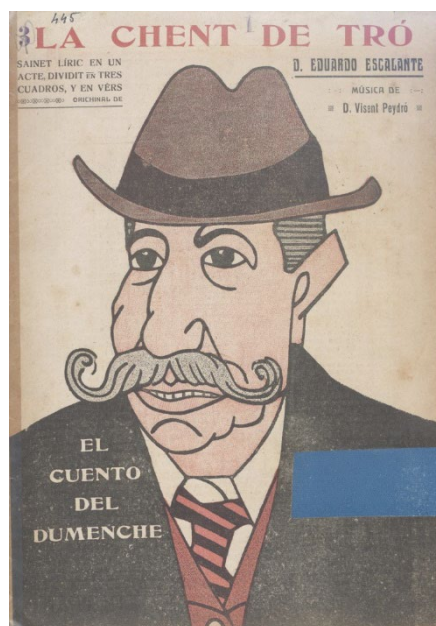
EDUARDO ESCALANTE MATEU

Eduardo Escalante Mateu (València, 1834-1895) va nàixer en carrer de la Mar del Cabanyal (hui carrer Escalante), fill de Juan Antonio Escalante Casamayor, natural de Villena, i de Mónica Mateu Carvajales.

A conseqüència d'haver-se quedat orfe molt prompte (la seua mare va morir en el part i el seu pare, oficial de carabiners, d'idees liberals, va ser bandejat i moria en 1841) va viure la seua infància en un ambient molt modest. Va estudiar dibuix en el Liceu Valencià, i així va començar la seua professió com a pintor de ventalls.

Lector infatigable i assistent a representacions teatrals, el seu geni dramàtic va aflorar en 1855 amb dos *miracles*: "*La muda*" i "*La vanitat castigada*" basats en la vida de Sant Vicent Ferrer del P. Vidal de 1735. Reconegut com un bon poeta per Boix i Arolas, col·labora amb composicions poètiques en periòdics d'Alacant ("*L'Iris*" i "*La Palma*") i de València ("*La flauta*", "*El rebilet*" i "*El rubí*").

Escriu el drama romàntic "*Raquel*" en (1856) i en 1861, després d'una breu estada a Madrid, estrena el seu primer sàinet: "*Deu, dèneu i noranta*".

La Chent de Trò, en la sèrie *El Conte del Dumenche*. València : Imp. La Gutenberg, 1916

Gràcies a l'èxit conegut per aquest primer sàinet escriu fins a 46 més, entre els quals cal citar: "*La sastreseta*", "*Un grapaet i prou*", "*Tres forasters de Madrid*", "*Les coentes*", "*La Patti de Peixcaors*", "*El agüelo Cuc*", etc. En ells va perfilant les caricatures de vell verd, xica honesta i discreta, soprano aficionada, i altres tipus populars que coneixia bé.

Retrats de costums i ambients de la València del segle XIX com en "*La sensarrà del Mercat*", "*El Trobador en el porxo*", "*Els novios de ma cunyá*", "*Una nit en la Glorieta*", "*En una borchateria valenciana*".

La seua aguda vena satírica explica la pervivència de peces curtes però molt travades que van tindre nombroses representacions i edicions soltes en vida de l'autor. La "Colección completa de obres dramáticas" (1894) que es va donar en fulletó a "Las Provincias" al començament de 1922.

A aquest gènere deu la seua fama i no a algunes adaptacions d'obres teatrals franceses com "*Los buscadores de oro*", "*Ardides de Benito*" o "*El judío errante*".

Eduardo Escalante és l'autor de sainets més popular del segle XIX i qui atorga al sàinet la seua configuració clàssica, arribant a construir un sàinet llarg, de dos o tres actes, amb un argument que superarà la descripció de tipus o situacions, i que es representarà en funcions d'homenatge, amb continuïtat en la cartellera teatral.

A la seua faceta de dramaturg s'uneix la de col·laborador ocasional en publicacions de l'època com és el cas del diari *Las Provincias*, fundat pel seu amic Teodoro Llorente.

A la Biblioteca Valenciana, a més de la producció de creació d'Escalante, es pot consultar el seus [arxiu](#) en la secció d'Arxius personals.

Al llarg del segle XIX s'obriran nombrosos locals per a les representacions teatrals, com el Teatre de la Princesa a València en 1853 o els teatres de Segorbe, Torrevieja i Elx, la qual cosa portarà el sàinet de la sala a l'escenari, encara que fins a finals de segle no reemplaçaran a les comèdies sinó que es representaran durant l'entreacte d'aquestes.

Altres destacats autors de sàinet seran: F. Palanca, J. Balader, J. Ovara, E. Frenada, A. Palanca i Hueso

A Alacant: F. Tordera, J. Esborres, P. Orozco; a Elx: Ll Gonzaga Llorente, a Gandia : G. Salella; a Alcoi: J. B. LLORENS

Entrades de teatres valencians, [ca.1900].
Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Fons Ventura

Cartell d'espectacle. Teatre de la Princesa.
[València] : Imp. a càrrec de J. Peidró, 1884

El segle XX

La vitalitat del sàinet decau en els primers anys del segle XX i deixa pas a variants del sàinet: sàinet llarg, sàinet curt, els *apropòsitos* i la revista musical.

En aquest segle es produeix una expansió del teatre a tots els nivells, apareixen nombrosos locals: el teatre *Novetats*, el *Benlliure*, així com companyies professionals formades per autors valencians i dedicades a representar sarsueles, sàinets o revistes.

Fotografia d'un espectacle de varietats o revista musical. Barcelona, ca. 1920 – 1930. Fons Julian Antonio Ramírez i Adelita del Camp

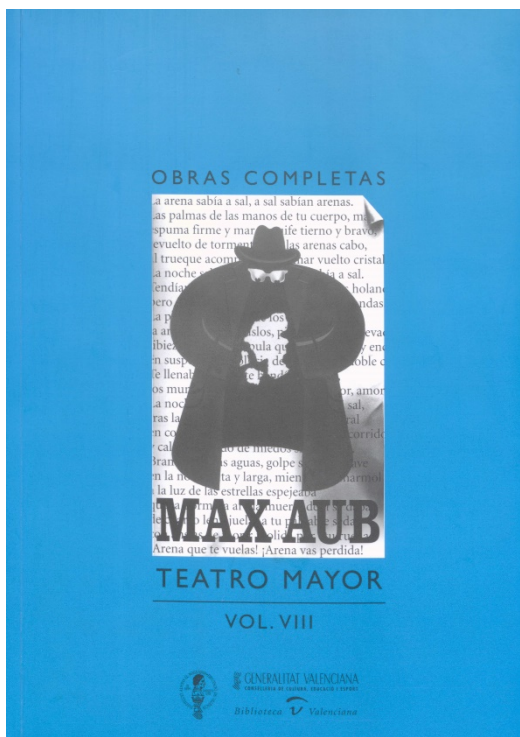

Enrique Rambal (Utiel, 1889- València 1956) amb els actors de la seua companyia de teatre.

No obstant això, l'intent renovador del sàinet va ser un fracàs. Exigia una formalització de la llengua en els aspectes tècnics, eliminant castellanismes i arcaismes, i ideològics, fonamentalment, la por al rebuig de l'espectador.

En aquest panorama només cabia el perfeccionament formal o la creació de sàinets dramàtics, a partir d'adaptacions d'obres com les de novel·les de Blasco Ibáñez.

Durant la Segona República només pot considerar-se renovadora l'obra dramàtica de Max [Aub](#) en castellà.

Aub, Max *Obras completas*. València Generalitat Valenciana, Biblioteca Valenciana 2001-2008. 8 v.

Després de la guerra civil la producció literària va ser eminentment de caire polític i en castellà (Max Aub i Miguel Hernández), malgrat la creació d'un nou local teatral dedicat al teatre en valencià, Nostre Teatre, en 1934.

Una mostra de representació d'obres en valencià: *Lenin, escenes de la revolució russa* d'Almela i Vives

Després de la postguerra ressorgeix el sàinet i la revista, teatres com El Alkazar i companyies d'actors professionals mantenen l'interès pel teatre valencià.

Cap als anys 50 comença a produir-se un canvi, la presència d'obres i companyies de teatre en castellà, unit a la influència del cinema, van convertir el teatre valencià en una cosa esporàdica.

Esment especial mereixen les xicotetes joies del teatre infantil que es representen a la ciutat de València: els Miracles de Sant Vicent Ferrer. Els miracles, continuació dels Altars vicentins del segle XV, són representacions teatrals infantils que es realitzen als carrers de València, en uns escenaris artesanals decorats amb temàtica religiosa coneguts com a Altars de Sant Vicent. Els xiquets interpreten, amb robes d'època, diferents miracles realitzats per Sant Vicent Ferrer.

La llavor de la renovació arribarà de la mà de grups universitaris, Aula de Teatre i Studio de Teatre, i s'assentarà amb la presència del "teatre independent" que assumeix la qüestió nacional valenciana, amb reivindicacions polítiques i socials. Teatre independent consagrat per dramaturgs com Rodolf Sirera, Manuel Molins i J. Lleial.

3. COL·LECCIONS DESTACADES

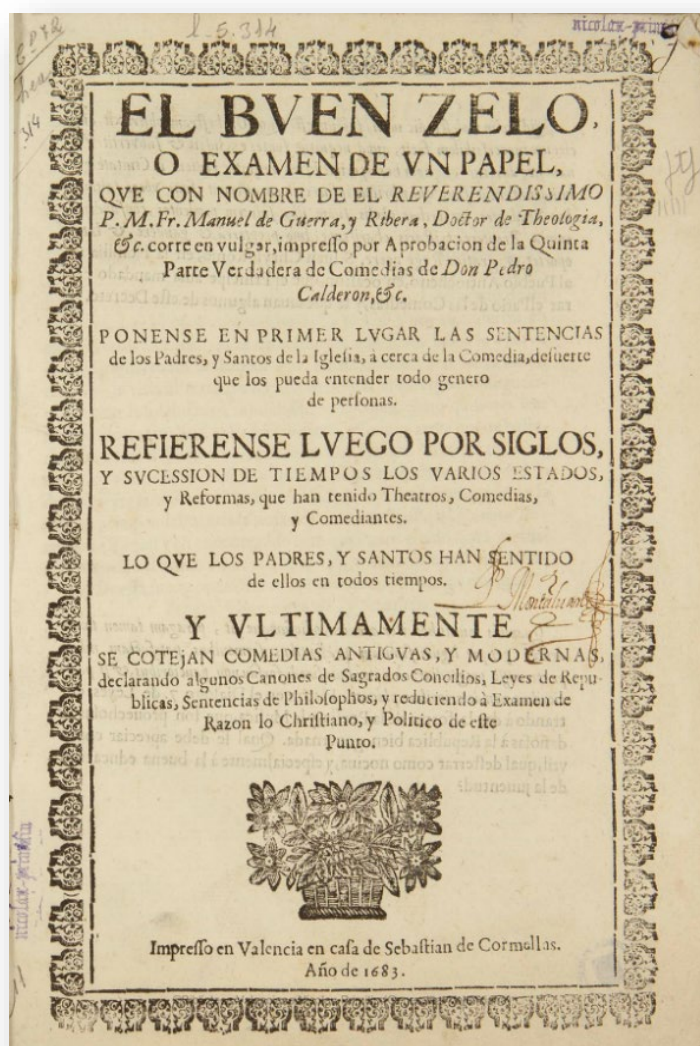
Nicolau Primitiu Gómez Serrano i el teatre

La col·lecció de Nicolau Primitiu Gómez Serrano inclou nombroses obres de teatre, sobre teatre, i també documentació que posa de manifest les persecucions que ha viscut el teatre al llarg de la història, sobretot en els segles XVII i XVIII.

Esment especial mereixen els nombrosos col·loquis i diàlegs que va recopilar al llarg de la seua vida.

En els seus últims anys, l'erudit valencià va fundar l'Editorial *Sicània* i la revista homònima *Sicània Mensual*, a través de les quals va donar a conèixer a tota una nova generació d'escriptors valencians.

L'editorial es va mantindre activa des de 1955 fins a 1967 i va publicar vint-i-huit títols.

Herrera, Agustín de (S.I.) (1623-1684)

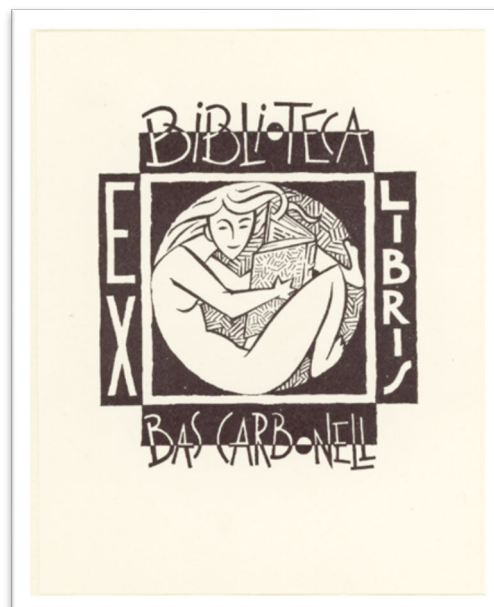
El Buen Zelo o Examen de vn papel, que con nombre de... Fr. Manuel de Guerra, i Ribera...corre en vulgar, impresso por aprobacion de la quinta parte verdadera de Comedias de Don Pedro Calderon. Impresso en Valencia : en casa de Sebastian Cormellas, 1683

La col·lecció de teatre de Manuel Bas Carbonell

El fons Bas Carbonell suposa per a la Biblioteca Valenciana l'aportació més important al teatre valencià i comprèn bibliografies d'autors valencians, obres en valencià, producció impresa a València i escriptors de literatura valenciana.

Especial rellevància mereixen les obres del teatre dels segles XIX i XX -ja que signifiquen la recuperació del valencià com a llengua literària- i les publicacions relacionades amb el món del llibre dels anys trenta i quaranta del segle XX.

Aquesta col·lecció inclou més de 1.500 títols d'un gènere tan representatiu de la nostra idiosincràsia com és el sainet.

Les sèries més representatives que contribueixen a la difusió de tot aquest teatre popular són:

Biblioteca de "La Moma"
La Comedia Llevantina
Comedies valencianes
El Cuento del Dumenche
La Edetana. Galeria teatral
Galeria de obres valencianes
Lletres valencianes
El Micalet
Nostre teatre. Epoca I y II
Nou teatre valencià
El Teatro valenciano
Teatro Valenciano
Teatro valencià

4. LA DIFUSIÓ DEL NOSTRE TEATRE

Entre l'àmplia varietat d'activitats que la Biblioteca Valenciana organitza per a promoure la lectura i la creació literària <http://bv.gva.es/es/animacio-lectora>, volem destacar les trobades amb autors que ens han permès conèixer dramaturgs valencians de la importància de Jose Luis Alonso de Santos, Rodolf Sirera, José Sanchis Sinisterra, Manuel Molins, Pasqual Alapont, Carles Alberola i Fani Grande, entre altres.

Pasqual Alapont

Pasqual Alapont (Catarroja, 1963) és un escriptor, actor i director d'escena valencià. Llicenciat en Geografia i Història per la Universitat de València, ha seguit altres camins desenvolupant el seu treball a cavall de la literatura i el teatre, on ha fet d'editor, traductor, guionista i dramaturg, actor i director d'escena.

A més de les obres infantils i juvenils, ha publicat una novel·la per a adults i ha estrenat cinc obres de teatre. La seua obra ha sigut traduïda al basc, castellà, gallec, portugués i a l'eslové amb *l'Infern de Marta* i ha col·laborat en les publicacions *Daina* i *Saó*.

Clausura de l'edició de 2013 del Cicle d'animació lectora de la Biblioteca Valenciana, que va comptar com a autor amb **Pasqual Alapont**, acompanyat per Ramón Ferrer, president de l'AVL, i Rafael Ripoll, secretari autonòmic de Cultura i Esport. Fotografia de Mª Jesús Blasco Sales

Pasqual Alapont disposa d'una trajectòria que ha combinat l'escriptura literària (especialment la narrativa per a joves), el teatre i les tasques editorials. Destaca la direcció de la col·lecció «Micalet Teatre» de l'editorial Bromera, creada en 1995 i dirigida al teatre per a nens i joves.

Per la seua obra ha obtingut el *Premi Max Aub de les Arts Escèniques de la Generalitat Valenciana*, el *Premi de Teatre El Micalet*, el *Premi Enric Valor*, el *Premi Bancaixa de narrativa juvenil*, el *Premi Edebé*, el *Premi Joanot Martorell*, el *Premi del Consell Català del Llibre per a Infants i Joves*, el *Premi Serra d'Or de la Crítica* i el *Porrot d'Honor de les Lletres Valencianes*.

Carles Alberola

Carles Alberola (Alzira, 1964-) actor, director i dramaturg.

Carles Alberola a la Biblioteca Valenciana, *Dia Mundial del Teatre*, 27-3-2015. Fotografia de Mª Jesús Blasco Sales

Llicenciat en Art Dramàtic per l'Escola Superior d'Art Dramàtic i Dansa de València, treballa en els anys 80 com a actor en diferents companyies valencianes. A partir de 1989 compagina la interpretació amb l'escriptura i la direcció. Durant un període de 10 anys, Alberola va estrenar 14 comèdies, de les quals va dirigir tretze i va interpretar sis. En 1994, crea la companyia *Albena Teatre*, de la qual és director.

En anys posteriors, Alberola aconsegueix projecció nacional i obté gran èxit a Madrid i Barcelona. A més del reconeixement, premis i guardons, l'èxit teatral li ha portat a desenvolupar en els últims anys una intensa carrera televisiva. En 2003 va rebre el *Porrot d'Honor de les Lletres Valencianes* de Silla pel conjunt de la seua obra.

[Fani Grande](#)

Francisca Gran Serrano, coneguda com Fani Grande (Massamagrell, 1966) escriptora i guionista valenciana.

En la seua faceta com a escriptora, en 1997 comença la seua activitat com a columnista en *Llevant* amb *Lluna Minvant* i, des de 2000 fins a 2004, en *El Mundo CV* amb *El Fèmur d'Eva*, que es converteix, a partir del 2012, en un referent de la blogosfera pel tractament de temes polítics, socials i de caràcter humanístic.

En 2015 es publica en format lliure (Editorial Cientocuatrenta), amb la compilació dels articles més llegits i de major èxit.

L'èxit en la literatura infantil li arriba de la mà d'*Empar, fallera major infantil*, la seua primera obra, que dona inici a la trilogia d'*Empar*. Les crítiques i el volum de vendes porta a produir la segona edició i en 2016, el llibre rep el *Premi als Valors Socials* del Festival de Teatre de Torrent. El segon lliurament de les aventures arriba amb el llibre *Empar i Jaume el Primet* (Editorial Bromera) en 2018, també premiada en el Festival de Teatre de Torrent amb el *Premi als Valors Socials*.

[Manuel Molins Casaña](#)

Manuel Molins (Alfara del Patriarca, 1946)

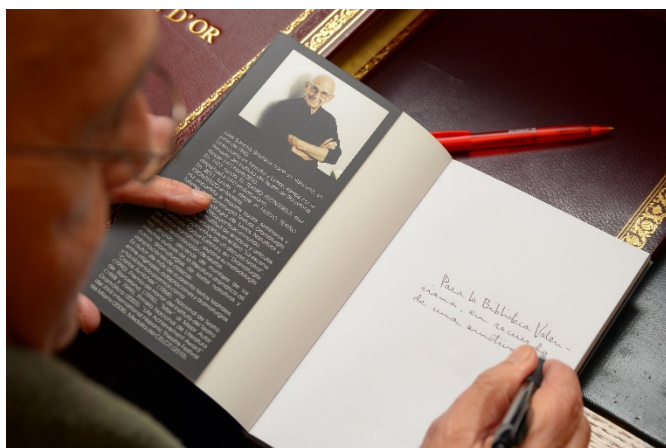
Dramaturg i director escènic. Autor prolífic, la seua producció teatral supera els quaranta títols i ha publicat una trentena d'obres. En la dècada dels 70 funda el *Grup 49* de teatre, amb el qual participa en el moviment de teatre independent que es proposa recuperar la llengua i cultura pròpies.

La seua trajectòria ha sigut reconeguda amb nombrosos premis, com el *Premi de la Crítica de teatre* del *Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana*, el *Premi Octubre de teatre*, el *Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians* en set ocasions i el *Premi Ciutat de València* en dues ocasions.

José Sanchis Sinisterra

(València, 1940)

Dramaturg, director teatral i un dels autors més premiats i representats del teatre espanyol contemporani i un gran renovador de l'escena espanyola, sent també conegut per la seua labor docent i pedagògica en el camp teatral.

José Sanchis Sinisterra, dedicant un llibre a la Biblioteca Valenciana, (11-II-2015). Fotografia de la Unitat de Produccions Audiovisuals de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

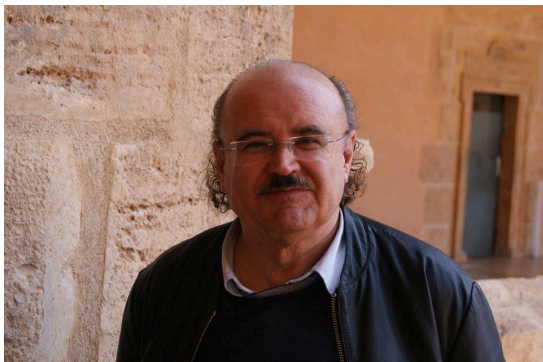
Vinculat a l'estudi i a l'ensenyament de la literatura, ha reivindicat sempre la doble naturalesa - literària i escènica- del text dramàtic.

A més de les seues obres, en la seua faceta d'investigador i divulgador, Sanchis Sinisterra ha escrit nombrosos articles sobre teatre i participat en diversos col·loquis i congressos dedicats a l'art dramàtic.

És autor de més de 40 obres representades sent *Ay, Carmela!* una de les més conegudes, que va ser portada al cinema per Carlos Saura.

Rodolf Sirera

(València, 1948) destaca per la quantitat i qualitat de la seua producció teatral.

Rodolf Rodolf Sirera en la celebració del *Dia Mundial del Teatre* a la Biblioteca Valenciana (27-3-2012) Fotografia de Maque Falgás

Dramaturg, guionista i traductor. Pertany a la generació dels 70, un grup d'escriptors que, nascuts en els anys immediats a l'acabat de la II Guerra Mundial, va donar a la literatura un esplet sense precedents des de la fallida Reinaxença local.

Va ser en la universitat, quan feia la llicenciatura d'Història, on va començar a guanyar protagonisme com a home de teatre. En 1968 va fundar el CET (Centre Experimental de Teatre) en la línia del *teatre independent*.

El CET es convertiria molt prompte en *Centre Experimental de Teatre* i donaria lloc al Rogle, grup amb el qual representaria Rodolf Sirera la seua primera obra, *La Pau (retorna a Atenes)*, versió de l'obra d'Aristòfanes.

De la mateixa època són *Homenatge a Florentí Montfort*, escrita en col·laboració amb el seu germà Josep Lluís, i *Plany en la mort d'Enric Ribera*.

L'obra més editada i traduïda ha sigut *El Verí del Teatre* (1978) i és la que li va possibilitar accedir a l'escena espanyola i internacional.

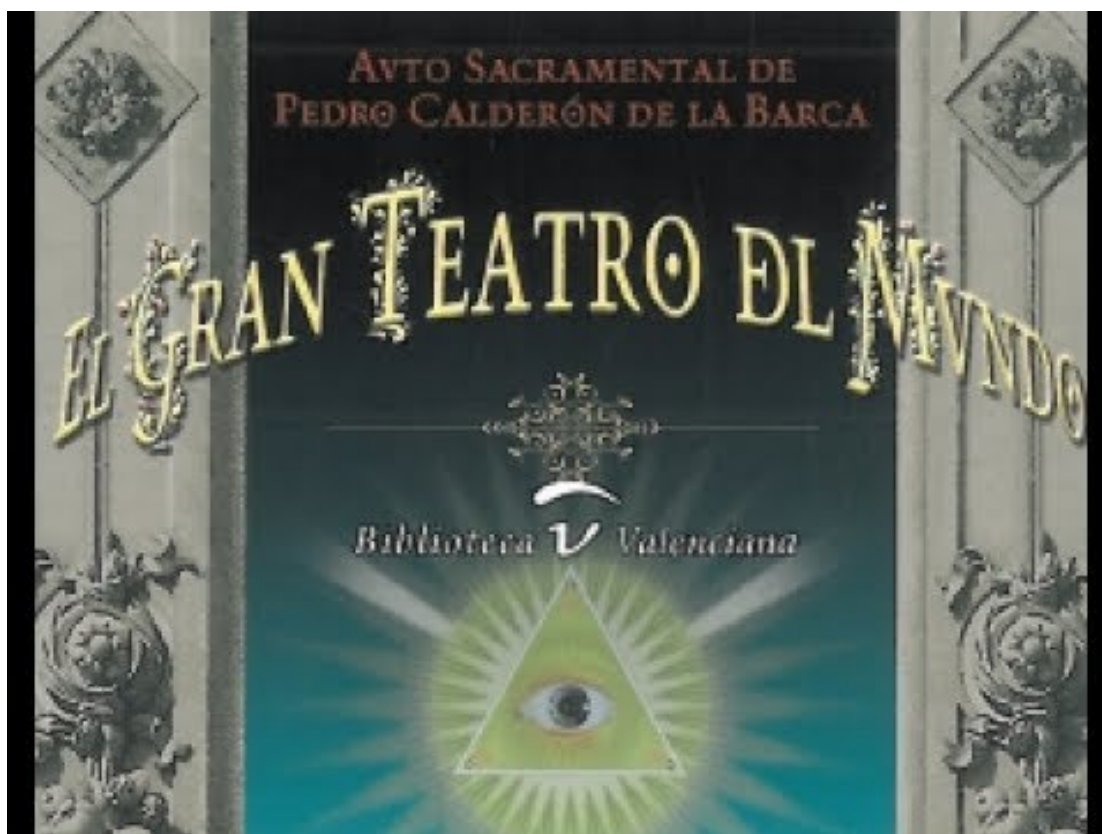
La seua producció teatral, molt extensa i variada, amb una cinquantena de títols, ha merescut nombrosos premis: el Crítica Serra d'Or per *Plany en la mort d'Enric Ribera* (1975), *El brunzir de les abelles* (1977), *Bloody Mary Show* (1981) i *Cavalls de mar* (1989), el Premi Born de Teatre (1993), el Premi Nacional de Teatre concedit per la Generalitat de Catalunya el 1997 per la seua obra *Maror* i l'any 2000 el Premi Cavall Verd Jaume Vidal Alcover de Teatre per la seua obra *Punt de Fuga*.

ADAPTACIONS TEATRALS

A la Biblioteca Valenciana, a més de les activitats esmentades, s'han realitzat adaptacions teatrals per a grups d'escolars d'obres com: *Tirant lo Blanc*, *La Celestina* o els *Entremesos* de Cervantes.

Al juliol de 2006 va tindre lloc en el Monestir de San Miguel dels Reis la representació de l'adaptació teatral que el dramaturg José Luis Alonso de Santos va fer de l'acte sacramental de Pedro Calderón de la Barca *El gran teatro del mundo*.

La versió completa està disponible en <https://www.youtube.com/watch?v=dufdlnv61zm>

Portada del videodisc *El gran teatro del mundo : acto sacramental de Pedro Calderón de la Barca* en la versió i direcció de José Luis Alonso de Santos, amb l'orquestra i cors del Conservatori Professional de Música de València i producció de la Biblioteca Valenciana, 2006.

5. BIBLIOGRAFIA

BAS CARBONELL, Manuel. *Repertorios bibliográficos sobre el teatro valenciano*. [València]: Gremio de Libreros de Lance de la Comunidad Valenciana, D.L. 1993

FERRER GIMENO, Francisca. *Enrique Rambal y el melodrama de la primera mitad del siglo XX*. València: Universitat de València, Servei de Publicacions, 2008. ISBN 978-84-370-7171-8

GUASTAVINO ROBBA, Severino. "Un siglo de teatro valenciano". En *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1974, pp. 149-325

OLEZA i SIMÓ, J. "Guillén de Castro Bellví". En *Real Academia de la Historia*, 2018 <http://dbe.rah.es/biografias/11682/guillen-de-castro-bellvis> [fecha de consulta, abril 2020].

REUS i BOYD-SWAN, Francesc. *Fons de teatre valencià de la Biblioteca Bas Carbonell*. València: Ajuntament de València, D.L. 1994. ISBN 84-88639-16-3

RUIZ ORENGA, Ruth *Fani Grande: del paper al "Trending Topic"* [en línia]. http://fanigrande.es/docs/FaniGrande_por_RuthRuiz.pdf [fecha de consulta, abril 2020]

SIRERA TURÓ, J. Ll. *Passat, present I future del teatre valencià*. [València]: Institució Alfons el Magnànim, D.L. 1981. ISBN 978-84-500-4544-4.

SIRERA TURÓ, J. Ll. "Francisco Agustín Tárrega" [en línia]. En *Real Academia de la Historia*, 2018. <http://dbe.rah.es/biografias/8518/francisco-agustin-tarrega> [fecha de consulta, abril 2020]

SIRERA TURÓ, J. Ll. "Josep Bernat i Baldoví". [en línia]. En *Enciclopèdia de les Arts Escèniques Catalanes*. Barcelona: Publicacions del Institut del Teatre <https://www.institutdelteatre.cat/publicacions/ca/enciclopedia-arts-esceniques/id1053/josep-bernat-i-baldovi.htm> [fecha de consulta, abril 2020]

SIRERA TURÓ, J. Ll. "El teatro valenciano en su contexto festivo". En *Euskera. Euskaltzaindiaren lan eta agiriak*, X (1999), p. 51-68.

Enciclopedia de la Comunidad Valenciana. Valencia, Editorial Prensa Valenciana, 2005.

ISBN 84-87502-56-3

Teatro clásico en Valencia / [edición y prólogo de Teresa Ferrer Valls]. Madrid: Fundación José Antonio de Castro, [1997]. ISBN 84-89794-10-3

Universidad Carlos III de Madrid [en línea]

<https://catedradeartescenicass.uc3m.es/inicio/profesores/jose-sanchis-sinisterra/> [fecha de consulta, abril 2020]

